ศึกษาแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี*

A STUDY OF GUIDELINES FOR APPLYING THE FOUR PRINCIPLES OF MATURITY VUḌḌHIDHAMMA 4 TO DEVELOP UTTARATHIT WITTHAYA SCHOOL AT WAT PHO CHAI BAN LAO, NA DI SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

สกาวเดือน กาบบัวงาม[1], พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม[2] และ สมเดช นามเกตุ[3]

Sakawduen Kabbuangam[1], Phramaha Paitool Siridhammo[2] and Somdet Namket[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[1-3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand

Corresponding Author's Email: 6402105009@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 1 มิถุนายน 2569; วันแก้ไขบทความ 16 มิถุนายน 2569; วันตอบรับบทความ : 18 มิถุนายน 2569

Received 1 June 2026; Revised 16 June 2026; Accepted 18 June 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี และ 3) เสนอแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 35 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบ

Citation:

*สกาวเดือน กาบบัวงาม, พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม และ สมเดช นามเกตุ. (2569). ศึกษาแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(4), 357-372.

Sakawduen Kabbuangam, Phramaha Paitool Siridhammo and Somdet Namket. (2026). A Study Of Guidelines For Applying The Four Principles Of Maturity Vuḍḍhidhamma 4 To Develop Uttarathit Witthaya School At Wat Pho Chai Ban Lao, Na Di Subdistrict, Mueang District, Udon Thani Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(4), 357-372.;

DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

สัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1) ศึกษาหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา พบว่า วุฒิธรรม 4 ได้แก่ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาอย่างเป็นลำดับ เริ่มจากการเลือกสิ่งแวดล้อมที่ดี รับความรู้ที่ถูกต้อง คิดอย่างมีเหตุผล และนำไปปฏิบัติจริง ส่งผลให้บุคคลพัฒนาความรู้ คุณธรรม และการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง

2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา พบว่า โรงเรียนมีการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ การบริหาร การเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู วัด และชุมชน มีการบูรณาการหลักธรรมในกิจกรรมการเรียนรู้ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และสื่อการเรียนรู้ที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม

3) แนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า พบว่า การประยุกต์วุฒิธรรม 4 สามารถใช้พัฒนาโรงเรียนใน 5 ด้าน ได้แก่ วิชาการ การบริหาร คุณธรรม สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม โดยส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ การรับฟังความรู้ที่ถูกต้อง การคิดวิเคราะห์ และการปฏิบัติจริง ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาและสร้างความยั่งยืนแก่โรงเรียน

คำสำคัญ: แนวทาง, หลักวุฒิธรรม 4, พัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา

Abstract

This research aimed to: 1) study the principles of the Four Bases of Growth Vuḍḍhidhamma 4 in Buddhism; 2) examine the current conditions of school development at Uttarathit Wittaya School, Wat Phochai Ban Lao, Nadee Subdistrict, Mueang District, Udon Thani Province; and 3) propose guidelines for applying the Four Bases of Growth to develop Uttarathit Wittaya School. This study employed a qualitative research methodology. The key informants consisted of 35 monks and lay participants. Data were collected through in-depth interviews. The data were analyzed using content analysis and presented through descriptive analysis.

The findings revealed that:

1) First, the Four Bases of Growth—namely association with good persons (Sappurisa-saṃseva), listening to the true doctrine (Saddhamma-savana), wise reflection (Yoniso-manasikāra), and practice in accordance with the Dhamma (Dhammānudhamma-paṭipatti)—constitute a sequential process of intellectual and moral development. This process begins with cultivating a supportive environment, acquiring correct knowledge, engaging in rational reflection, and applying the learned principles in practice, leading to the holistic development of knowledge, morality, and right conduct.

2) Second, the current conditions of school development were found to encompass four main dimensions: administration, teaching and learning, moral and ethical development, and environmental management. The school emphasizes participatory management involving administrators, teachers, the temple, and the community. Buddhist principles are integrated into learning activities; however, limitations remain in terms of budget, personnel, and instructional materials.

3) Third, the application of the Four Bases of Growth can systematically support school development across five key areas: academic affairs, administration, moral development, environmental enhancement, and community participation. The approach promotes learning networks, the reception of accurate knowledge, critical thinking, and practical implementation. This contributes to improving educational quality and fostering sustainable school development.

Keywords: Guidelines, Four Bases of Growth Vuḍḍhidhamma 4, Uttarathit Wittaya School Development

บทนำ

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ คุณธรรม และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะในบริบทสังคมไทยที่มีรากฐานทางพระพุทธศาสนา การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาจึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) ซึ่งหลักวุฒิธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วย สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ถือเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาและชีวิตอย่างเป็นลำดับ ตั้งแต่การเลือกคบคนดี การแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง การคิดอย่างมีเหตุผล และการลงมือปฏิบัติจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2551) หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ครู และระบบการบริหารจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและยั่งยืน

โรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า เป็นสถานศึกษาที่มีความเชื่อมโยงกับวัดและชุมชน ซึ่งเอื้อต่อการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคุณภาพการศึกษายังคงต้องการกรอบแนวคิดที่ชัดเจนและเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังนั้น การศึกษาการประยุกต์ใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียน จึงมีความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้และแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาไทย โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีความสัมพันธ์กับวัดและชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสังคมโดยรวม (สุมน อมรวิวัฒน์, 2547) ดังนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาโรงเรียนในปัจจุบันยังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านการบริหารจัดการที่ยังขาดการบูรณาการอย่างเป็นระบบ การจัดการเรียนการสอนที่ยังเน้นเนื้อหามากกว่าการพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ และการปลูกฝังคุณธรรมที่ยังไม่ต่อเนื่อง (วิจิตร ศรีสอ้าน , 2549) นอกจากนี้ ยังพบปัญหาด้านทรัพยากร เช่น งบประมาณ บุคลากร และสื่อการเรียนรู้ที่ไม่เพียงพอ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ยังไม่เต็มศักยภาพ แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กับวัดและชุมชนอยู่แล้วก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) ในด้านผู้เรียนพบว่ายังขาดทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลและการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์และการปฏิบัติจริง (ทิศนา แขมมณี, 2550) ดังนั้น การนำหลักวุฒิธรรม 4 มาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาโรงเรียน จึง

เป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้กับคุณธรรมและการปฏิบัติจริง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 35 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์ในวัดที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง นักวิชาการด้านการศึกษาและพระพุทธศาสนา การคัดเลือกใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ที่มีประสบการณ์และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาโรงเรียน (ชาย โพธิสิตา, 2552) ที่ได้ความสำคัญของการวิจัย ในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ ประการแรก ช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักวุฒิธรรม 4 ในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์ด้านการศึกษา (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2538) ประการที่สอง ช่วยพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการและการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม และทักษะชีวิต ประการที่สาม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2541) เพื่อที่จะได้ประโยชน์จากการวิจัย คือได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักวุฒิธรรม 4 และการประยุกต์ใช้ในบริบทการศึกษา ได้แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนที่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาและบริบทของชุมชน ช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และการบริหารจัดการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของวัด ชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาโรงเรียน เป็นต้นแบบในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาสถานศึกษาอื่น ๆ สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่า (สุมน อมรวิวัฒน์, 2547)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหลักวุฒิธรรม 4 สภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียน และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวในการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากเอกสารทางพระพุทธศาสนา และข้อมูลภาคสนาม ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพความเป็นจริงและสามารถนำไปสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 35 รูป/คน คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา พระสงฆ์ในวัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง นักวิชาการด้านการศึกษาและพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารโรงเรียน	5 คน
2. ครูของโรงเรียน	10 รูป
3. พระสงฆ์ภายในวัด	5 คน
4. นักเรียนภายในโรงเรียน	10 คน
5. ประชาชนรอบโรงเรียน	5 คน
รวมทั้งหมด	จำนวน 35 รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียน ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียน แบบสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักวุฒิธรรม 4 และการพัฒนาการศึกษา ประสานงานและขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเข้าพื้นที่วิจัย ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง บันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกและบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการยืนยันข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Check)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ ถอดเทปข้อมูลจากการสัมภาษณ์และจัดทำเป็นเอกสาร อ่านและทำความเข้าใจข้อมูลโดยรวม จำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นของการวิจัย วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักวุฒิธรรม 4 สรุปผลการวิจัยและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) จากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม การตรวจสอบด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) โดยใช้ทั้งเอกสารและการสัมภาษณ์ การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

7. การนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์ โดยจัดเรียงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ หลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา สภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียน แนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียน การนำเสนอเน้นการอธิบายเชิงลึก เชื่อมโยงข้อมูลจากภาคสนามกับหลักธรรมและแนวคิดทางวิชาการ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาทั้งในเชิงหลักธรรม แนวคิด และการประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษา โดยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ภายใต้กรอบแนวคิดของหลักวุฒิธรรม 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่

มุ่งพัฒนาปัญญาและพฤติกรรมของบุคคลอย่างเป็นลำดับขั้น ผลการวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า หลักวุฒิธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่มีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาและการดำเนินชีวิตของบุคคลอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ซึ่งทั้ง 4 องค์ประกอบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในลักษณะของกระบวนการต่อเนื่อง เริ่มต้นจากการคบหาบุคคลผู้มีคุณธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญในการหล่อหลอมทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง จากนั้นบุคคลจะเข้าสู่กระบวนการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องผ่านการฟังหรือการศึกษาในหลักธรรม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างพื้นฐานของความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชีวิตและโลก เมื่อบุคคลได้รับความรู้แล้ว จะเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างแยบคาย หรือโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุและผลอย่างรอบคอบ เพื่อให้เข้าใจความจริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง และสามารถแยกแยะถูกผิด ดีชั่ว ได้อย่างเหมาะสม และในขั้นสุดท้าย คือการนำความรู้และความเข้าใจที่ได้ไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน หรือธัมมานุธัมมปฏิปัตติ ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากความรู้ไปสู่พฤติกรรมที่เป็นรูปธรรม

ดังนั้น หลักวุฒิธรรม 4 จึงเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างองค์รวม ที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ความคิด และการปฏิบัติ โดยเน้นการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม การพัฒนาปัญญาและการลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรม มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมในสังคม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า มีการดำเนินงานใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการบริหารและการจัดการ ด้านการเรียนการสอนและหลักสูตร ด้านคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมของนักเรียน และด้านสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน โดยในภาพรวมโรงเรียนมีการบริหารจัดการในลักษณะของการมีส่วนร่วม ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา รวมถึงวัดและชุมชน เข้ามามีบทบาทร่วมกันในการกำหนดทิศทางและพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ในด้านการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนดำเนินการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งมีความพยายามในการบูรณาการหลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน ขณะที่ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โรงเรียนได้จัดกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมจิตอาสา และกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีส่วนช่วยในการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับนักเรียน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่ายังมีข้อจำกัดในหลายด้าน ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ส่งผลต่อการพัฒนาสื่อและทรัพยากรทางการศึกษา ข้อจำกัดด้านบุคลากรที่ยังไม่เพียงพอต่อภารกิจ และข้อจำกัดด้านการมีส่วนร่วมของบางภาคส่วนที่ยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร นอกจากนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้บางส่วนยังขาดการเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ดังนั้น สภาพปัจจุบันของโรงเรียนสะท้อนให้เห็นถึงทั้งจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา ซึ่งจำเป็นต้องมีการนำแนวคิดหรือหลักธรรมที่เป็นระบบ เช่น หลักวุฒิธรรม 4 มาประยุกต์ใช้ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียน วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า หลักวุฒิธรรม 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ได้อย่างเป็นระบบและครอบคลุม โดยสามารถบูรณาการเข้ากับการพัฒนาโรงเรียนใน ๕ ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารและการจัดการ ด้านการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในด้านสัปปุริสสังเสวะ โรงเรียนสามารถนำมาใช้ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับบุคคลต้นแบบ เช่น ครู พระสงฆ์ และผู้นำชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน ด้านสัทธัมมัสสวนะ โรงเรียนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ถูกต้องผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมถึงการเรียนรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านโยนิโสมนสิการ โรงเรียนควรเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน โดยใช้วิธีการสอนที่กระตุ้นการตั้งคำถาม การคิดอย่างมีเหตุผล และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่วนด้านธัมมานุธัมมปฏิปัตติ โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนได้นำความรู้และหลักธรรมไปปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และการดำเนินชีวิตตามหลักคุณธรรม แนวทางดังกล่าวช่วยเสริมสร้างคุณภาพการจัดการศึกษาในทุกมิติ ทั้งด้านการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. อภิปรายผลการศึกษาหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า หลักวุฒิธรรม 4 เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาอย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การคบหาบุคคลผู้มีคุณธรรม การแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง การใช้ปัญญาพิจารณาอย่างแยบคาย และการนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เน้นการพัฒนามนุษย์จากภายนอกสู่ภายใน และจากความรู้สู่การปฏิบัติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) ประเด็นสำคัญที่ควรอภิปราย คือ หลักวุฒิธรรม 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเชิงนามธรรม แต่เป็น “กระบวนการเรียนรู้” ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในระบบการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องโยนิโสมนสิการ ซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) ในการศึกษาสมัยใหม่ (ทิศนา แขมมณี, 2550) นอกจากนี้ การเน้น “ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ” ยังสะท้อนแนวคิดการเรียนรู้แบบเน้นการปฏิบัติ (Learning by Doing) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่าหลักวุฒิธรรม 4 สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการระหว่างพุทธธรรมกับศาสตร์การศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. อภิปรายผลสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ การบริหาร การเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (Participatory Management) (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2549) อย่างไรก็ตาม แม้โรงเรียนจะมีความพยายามในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการจัดการศึกษา แต่ยังพบข้อจำกัดในด้านทรัพยากรและกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการนำความรู้ไปใช้จริง ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างระหว่าง “การรู้” และ

“การปฏิบัติ” ประเด็นนี้สามารถอภิปรายได้ว่า การพัฒนาโรงเรียนยังคงเน้นในระดับโครงสร้างและกิจกรรม แต่ยังขาด “กรอบแนวคิดเชิงระบบ” ที่เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาเข้าด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี (2541) ที่เสนอว่าการพัฒนาการศึกษาต้องเชื่อมโยงความรู้ คุณธรรม และสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ดังนั้น สภาพปัจจุบันของโรงเรียนจึงมีทั้งจุดแข็งด้านการมีส่วนร่วม และจุดที่ควรพัฒนาในด้านกระบวนการเรียนรู้และการบริหารจัดการเชิงระบบ

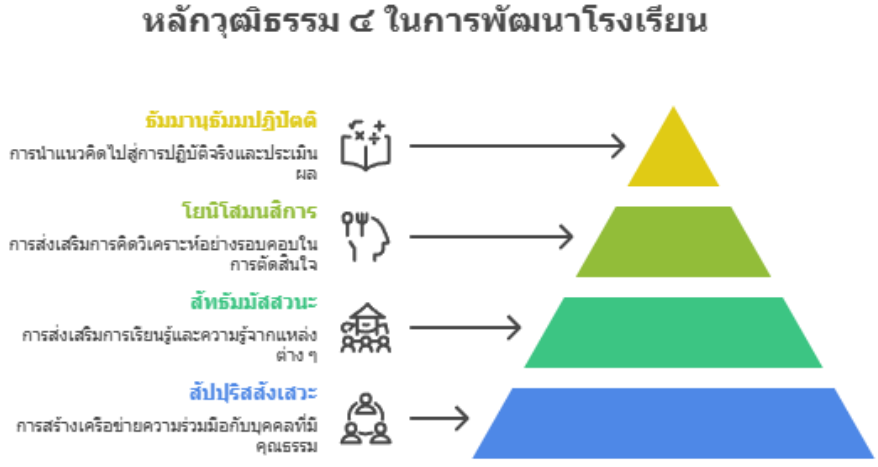
3. อภิปรายผลแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยาวัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักวุฒิธรรม 4 มาประยุกต์ใช้สามารถพัฒนาโรงเรียนได้อย่างครอบคลุมใน 5 ด้าน ได้แก่ วิชาการ การบริหาร คุณธรรม สิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหลักธรรมดังกล่าวมีศักยภาพในการเป็น “กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ” สำหรับการพัฒนาองค์กรการศึกษา ในเชิงอภิปราย พบว่า “สัปปุริสสังเสวะ” มีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) ที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันของครูและชุมชน ขณะที่ “สัทธัมมัสสวนะ” สอดคล้องกับการสร้างแหล่งเรียนรู้และการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ถูกต้อง ส่วน “โยนิโสมนสิการ” มีความสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่มุ่งพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง และ “ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ” สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ที่เน้นการนำความรู้ไปใช้จริง ดังนั้น การบูรณาการหลักวุฒิธรรม 4 จึงไม่เพียงช่วยแก้ปัญหาที่พบในสภาพปัจจุบัน แต่ยังเป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงการพัฒนาผู้เรียน ครู และชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัทมพร ทรัพย์วโรบล (2568) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักวุฒิธรรม 4 ของโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง” พบว่า โดยภาพรวมครูและผู้บริหารมีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านการวางแผนงานวิชาการ การนิเทศติดตาม และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ส่วนด้านการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร การวัดและประเมินผล และการใช้สื่อเทคโนโลยีอยู่ในระดับปานกลาง ด้านวิธีการบริหาร พบว่า ผู้บริหารต้องกำหนดเป้าหมายสถานศึกษาให้ชัดเจน ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ กำหนด

ระบบการวัดผลที่หลากหลาย และดำเนินการนิเทศอย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนา พบว่า การประยุกต์หลักวุฒิธรรม 4 สามารถเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการได้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การส่งเสริมการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ การพิจารณาแผนอย่างรอบคอบ และการนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการเรียนรู้และระบบประกันคุณภาพด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล

สรุปการอภิปรายโดยภาพรวม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า หลักวุฒิธรรม 4 สามารถทำหน้าที่เป็นทั้ง “หลักคิด” และ “แนวปฏิบัติ” ในการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านการพัฒนาปัญญา การจัดการเรียนรู้ และการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตาม การนำไปใช้ให้เกิดผลอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักธรรมดังกล่าวอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จึงจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น และการลงพื้นที่ภาคสนามในการเก็บข้อมูล จากการสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ทำให้ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

หลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย สัปปุริสสังเสวะ (การคบหาสัตบุรุษ) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังธรรม) โยนิโสมนสิการ (การใคร่ครวญโดยแยบคาย) และ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ (การปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคคลให้เกิดปัญญา ความรู้ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการและการพัฒนาสถานศึกษาได้ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้จากบุคคลที่ดี การเปิดรับความรู้ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา พบว่า โรงเรียนมีการดำเนินงานพัฒนาในหลายด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารและการจัดการ ด้านการเรียนการสอนและหลักสูตร ด้านคุณธรรมจริยธรรมและพฤติกรรมของนักเรียน ด้านสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน โดยภาพรวมพบว่าโรงเรียนมีความพยายามในการพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน มีการส่งเสริมกิจกรรมด้านคุณธรรมและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น ด้านทรัพยากร งบประมาณ และการพัฒนาศักยภาพในบางด้าน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา โดยสามารถประยุกต์ใช้ในมิติต่าง ๆ ของการพัฒนาโรงเรียน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารและการจัดการ ด้านการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาสามารถอธิบายผ่านกระบวนการของหลักวุฒิธรรม 4 กล่าวคือ

ประการแรก สัปปุริสสังเสวะ หมายถึง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับบุคคลหรือองค์กรที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม เช่น ครู พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสนับสนุนในการพัฒนาสถานศึกษา

ประการที่สอง สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง การส่งเสริมการเรียนรู้และการรับฟังความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมทางการศึกษา การอบรม การประชุม หรือการเสวนา ซึ่งช่วยเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้องได้รับความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา

ประการที่สาม โยนิโสมนสิการ หมายถึง การส่งเสริมกระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษา โดยใช้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และความคิดเห็นจากหลายฝ่ายมาประกอบการตัดสินใจ เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน

ประการที่สี่ ธัมมานุธัมมปฏิปัตติ หมายถึง การนำแนวคิดและแนวทางที่ได้จากการเรียนรู้และการวิเคราะห์ไปสู่การปฏิบัติจริงผ่านโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน พร้อมทั้งมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ดังนั้น องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า หลักวุฒิธรรม 4 เป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษา โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จากบุคคลต้นแบบ การเปิดรับและแลกเปลี่ยนความรู้ การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และการนำแนวคิดไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยาให้เกิดความเข้มแข็งทั้งด้านวิชาการ การบริหารจัดการ การปลูกฝังคุณธรรม การพัฒนาสภาพแวดล้อม และการสร้างความร่วมมือกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักวุฒิธรรม 4 ในพระพุทธศาสนา (2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการพัฒนาโรงเรียน และ (3) เสนอแนวทางการใช้หลักวุฒิธรรม 4 เพื่อพัฒนาโรงเรียนอุตตรทิศวิทยา วัดโพธิ์ชัยบ้านเหล่า โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า หลักวุฒิธรรม 4 ประกอบด้วย สัปปุริสสังเสวะ สัทธัมมัสสวนะ โยนิโสมนสิการ และธัมมานุธัมมปฏิปัตติ เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาและพฤติกรรมของบุคคลอย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การเลือกสิ่งแวดล้อมที่ดี การรับความรู้ที่ถูกต้อง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และการนำไปปฏิบัติจริง ในด้านสภาพปัจจุบันของโรงเรียน พบว่ามีการพัฒนาใน 4 ด้าน ได้แก่ การบริหาร การเรียนการสอน คุณธรรมจริยธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดเด่นด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบูรณาการหลักธรรมในกิจกรรมการเรียนรู้ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และสื่อการเรียนรู้ สำหรับแนวทางการพัฒนา พบว่า

สามารถนำหลักวุฒิธรรม 4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโรงเรียนได้ใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านการบริหาร ด้านคุณธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาและส่งเสริมความยั่งยืนของโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะ ดังนี้ **1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้** 1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานทางการศึกษาควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการบูรณาการหลักวุฒิธรรม 4 ในการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม 2) ควรสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และสื่อการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ คุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ 3) ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนอย่างยั่งยืน 4) ควรกำหนดตัวชี้วัดด้านคุณธรรมและการพัฒนาผู้เรียนตามหลักพุทธธรรมควบคู่กับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ 1.2 ระดับสถานศึกษา 1) โรงเรียนควรนำหลักวุฒิธรรม 4 มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารและจัดการเรียนการสอน โดยเน้นการคิดวิเคราะห์และการปฏิบัติจริง 2) ผู้บริหารควรส่งเสริมการบริหารแบบมีส่วนร่วมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดหลักคุณธรรม 3) ครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับการดำเนินชีวิตของผู้เรียน 4) ควรส่งเสริมกิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมทางศาสนา และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน 1.3 ระดับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง 1) วัดและชุมชนควรมีบทบาทเป็นแหล่งเรียนรู้และสนับสนุนการปลูกฝังคุณธรรมแก่ผู้เรียน 2) ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์และสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน 3) ควรสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันพัฒนาคุณภาพการศึกษา **2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป** 2.1 ควรพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักวุฒิธรรม 4 ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในบริบทที่หลากหลาย 2.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของการนำหลักวุฒิธรรม 4 ไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียน 2.3 ควรศึกษาการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักวุฒิธรรม 4 กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอื่นในการพัฒนาโรงเรียน 2.4 ควรขยายการศึกษาไปยังสถานศึกษาหลากหลายประเภท เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถอ้างอิงได้ในวงกว้าง 2.5 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการประยุกต์ใช้หลักวุฒิธรรม 4 ต่อผู้เรียน สถานศึกษา และชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ชาย โพธิสิตา. (2552). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ทิศนา แขมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประเวศ วะสี. (2541). การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

ปัทมพร ทรัพย์วโรบล. (2568). แนวทางการบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลตามหลักวุฒิธรรม 4 ของโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอ่างทอง. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2538). การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2549). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2547). การปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.